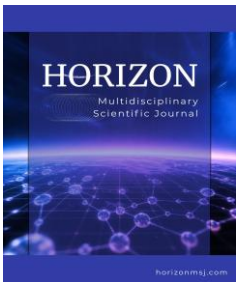
Horizon Multidisciplinary Scientific Journal
Journal homepage: https://horizonmsj.com/
ISSN 3135-4890
E-ISSN 3135-4904

Original Research Paper

NAXÇIVAN MUXTAR RESPUBLİKASINDA REGİONAL İQTİSADİ İNTEQRASİYA VƏ DAYANIQLI İNKİŞAFIN NƏZƏRİ-METODOLOJİ ASPEKTLƏRİ

Kamal Naghili

https://orcid.org/0009-0004-7722-136X

Naxçıvan Dövlət Universiteti, Naxçıvan, Azərbaycan

Article history
Received: 27.10.2026
Revised: 01.10.2026
Accepted: 08.11.2026

*Corresponding Author: Kamal Naghili, Naxçıvan Dövlət Universiteti, Naxçıvan, Azərbaycan
Email: kamalnagili@ndu.edu.az

Xülasə
Müasir dövrdə regionların balanslı və dayanıqlı inkişafının təmin olunması milli iqtisadiyyatın rəqabət qabiliyyətliliyini artıran əsas amillərdən biridir. Coğrafi mövqeyi, eksklav şəraiti və xüsusi iqtisadi potensialı ilə fərqlənən Naxçıvan Muxtar Respublikası üçün regional inteqrasiya və dayanıqlı inkişaf modellərinin tətbiqi böyük mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Məqalədə regional iqtisadi nəzəriyyələr çərçivəsində Naxçıvanın mövcud sosial-iqtisadi göstəriciləri, makroiqtisadi dinamikası və strateji inkişaf drayverləri metodoloji cəhətdən təhlil olunur. Tədqiqat zamanı regional bərabərsizliklərin aradan qaldırılması, yaşıl iqtisadiyyatın təşviqi, nəqliyyat-logistika dəhlizlərinin region iqtisadiyyatına inteqrasiyası və "2023–2027-ci illər üzrə Dövlət Proqramı"nın strateji hədəfləri elmi baxımdan qiymətləndirilir. Təhlillər göstərir ki, daxili resursların səmərəli istifadəsi, investisiya mühitinin yaxşılaşdırılması və bərpa olunan enerji potensialının reallaşdırılması Muxtar Respublikanın uzunmüddətli inkişafını təmin edən əsas dayaqlar sırasındadır. Tədqiqatın yekununda Naxçıvanın iqtisadi inteqrasiyasını sürətləndirmək və mənfi amillərin təsirini azaltmaq istiqamətində əsaslandırılmış nəzəri-praktiki təkliflər və tövsiyələr irəli sürülmüşdür.
Açar sözlər: *Naxçıvan MR, regional inteqrasiya, dayanıqlı inkişaf, nəqliyyat-logistika, makroiqtisadi təhlil*

GİRİŞ

Müasir qlobal iqtisadi sistemdə milli iqtisadiyyatların rəqabət qabiliyyətliliyi birbaşa regionların balanslı və dayanıqlı inkişaf səviyyəsindən asılıdır. İqtisadi resursların məkan üzrə səmərəli paylanması, regional bərabərsizliklərin minimallaşdırılması və yerli potensialın iqtisadi dövriyyəyə tam cəlb olunması inkişaf etməkdə olan ölkələrin qarşısında duran əsas çağırışlardandır. Bu kontekstdə Azərbaycan Respublikasının regional siyasətində özünəməxsus yeri və spesifik iqtisadi coğrafiyası olan Naxçıvan Muxtar Respublikasının (NMR) inkişaf dinamikası xüsusi nəzəri-metodoloji təhlil tələb edir.

This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license.

DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.23996350

Uzun illər ərzində blokada şəraitində fəaliyyət göstərməsinə baxmayaraq, Naxçıvan Muxtar Respublikası öz daxili resurslarına və dövlət dəstəyinə söykənərək nəzərəçarpan iqtisadi transformasiya yolu keçmişdir. Lakin modern dövrün tələbləri göstərir ki, sadəcə daxili istehsalı qoruyub saxlamaq uzunmüddətli dayanıqlılığı təmin etmək üçün yetərli deyildir. İqtisadiyyatın diversifikasiyası, innovativ texnologiyaların tətbiqi, yaşıl enerjiyə keçid və ən əsası — regionun beynəlxalq və regional dəhlizlərə inteqrasiyası günümüzün əsas tələbinə çevrilmişdir.

Xüsusilə, "Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər" (Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, 2021) və "Naxçıvan Muxtar Respublikasının sosial-iqtisadi inkişafına dair 2023–2027-ci illər üçün Dövlət Proqramı"nın (Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, 2023) qəbulu regionun iqtisadi arxitekturasını köklü şəkildə dəyişdirmək məqsədi daşıyır. Bu sənədlər Naxçıvanı təkcə özünütəmin edən subyekt kimi deyil, Cənubi Qafqazın və Yaxın Şərqin vacib nəqliyyat-logistika, ticarət və yaşıl enerji qovşağı kimi yenidən mövqeləndirməyi hədəfləyir.

Məqalənin əsas amacı, regional iqtisadi inteqrasiya və dayanıqlı inkişaf nəzəriyyələrinə söykənərək Naxçıvan iqtisadiyyatının müasir vəziyyətini qiymətləndirmək, inkişafın nəzəri-metodoloji dayaqlarını müəyyən etmək və institusional-iqtisadi mexanizmlərin təkmilləşdirilməsi üçün elmi əsaslandırılmış təkliflər təqdim etməkdən ibarətdir.

2. REGİONAL İQTİSADİ İNTEQRASİYA VƏ DAYANIQLI İNKİŞAFIN NƏZƏRİ-METODOLOJİ ƏSASLARI

İqtisadi ədəbiyyatda regional inteqrasiya və dayanıqlı inkişaf anlayışları bir-birini tamamlayan və qarşılıqlı surətdə zənginləşdirən kateqoriyalar kimi çıxış edir. Klassik regional iqtisadiyyat nəzəriyyələrindən fərqli olaraq, müasir yanaşmalar regionların yalnız daxili məhsuldarlıq amillərinə deyil, həm də onların qlobal və regional dəyər zəncirlərinə qoşulma imkanlarına xüsusi diqqət yetirir. Paul Krugman tərəfindən inkişaf etdirilən "Yeni İqtisadi Coğrafiya" (New Economic Geography) nəzəriyyəsi göstərir ki, iqtisadi fəaliyyətin məkan üzrə paylanması nəqliyyat xərcləri, miqyas effektləri və bazar potensialı ilə birbaşa bağlıdır (Krugman, 1995). Eksklav şəraitində yerləşən Naxçıvan Muxtar Respublikası üçün bu nəzəriyyə xüsusi aktuallıq daşıyır; belə ki, nəqliyyat blokadasının aradan qaldırılması və logistik maneələrin minimallaşdırılması regionun məkan iqtisadiyyatında yeni qütblərin yaranmasına zəmin yaradır.

Dayanıqlı inkişaf konsepsiyası isə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının (BMT) Dayanıqlı İnkişaf Məqsədləri (SDGs) çərçivəsində iqtisadi artımla yanaşı ekoloji tarazlığın və sosial rifahın uzunmüddətli qorunmasını tələb edir (United Nations, 2015). Regional səviyyədə dayanıqlılıq ətraf mühitin mühafizəsi, bərpa olunan enerji mənbələrindən səmərəli istifadə və resursların tükənməzliyinin təmin edilməsi ilə ölçülür. Naxçıvan təbii coğrafi xüsusiyyətləri (günəş və külək enerjisi potensialı) baxımından yaşıl iqtisadiyyat modellərinin tətbiqi üçün əlverişli bazaya malikdir.

This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license

DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.23996350

Regionların bərabər və dayanıqlı inkişafının nəzəri-metodoloji aspektləri yerli iqtisadçı alimlərin tədqiqatlarında da geniş araşdırılmışdır (AMEA İqtisadiyyat İnstitutu, 2022). Bu yanaşmalar əsasında tədqiqatın metodoloji bazasını keyfiyyət və kəmiyyət təhlili metodları, müqayisəli makroiqtisadi analiz və regional planlaşdırma prinsipləri təşkil edir.

3. NAXÇIVAN MUXTAR RESPUBLİKASININ SOSİAL-İQTİSADİ İNKİŞAF GÖSTƏRİCİLƏRİNİN TƏHLİLİ

Regionların dayanıqlı inkişaf səviyyəsinin qiymətləndirilməsi konkret statistik göstəricilərə və makroiqtisadi dinamikaya əsaslanır. Naxçıvan Muxtar Respublikasının iqtisadiyyatı son illərdə sənaye, kənd təsərrüfatı, tikinti və xidmət sektorları üzrə müəyyən struktur dəyişikliklərinə məruz qalmışdır. Eksklav şəraitində yerləşməsi səbəbindən daxili bazarın qorunması və xarici ticarət əlaqələrinin şaxələndirilməsi regionun iqtisadi siyasətində həlledici rol oynayır.

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsinin rəsmi məlumatlarına əsasən, bölgənin iqtisadi potensialının reallaşdırılmasında kiçik və orta sahibkarlığın (KOS) rolu artmaqdadır (Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi, 2023). Eyni zamanda, Naxçıvanın təbii iqlim şəraiti və torpaq ehtiyatları kənd təsərrüfatının intensiv üsullarla inkişaf etdirilməsi üçün əlverişli imkanlar yaradır. Lakin uzunmüddətli dayanıqlılığın təmin olunması üçün ənənəvi sahələrlə yanaşı, yüksək əlavə dəyər yaradan sahələrə — xüsusilə rəqəmsal iqtisadiyyata və innovativ texnologiyalara keçid qaçılmazdır.

Bu istiqamətdə qəbul edilmiş Dövlət Proqramı (Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, 2023) qarşıya mühüm hədəflər qoyur. Proqramın əsas məqsədləri aşağıdakılardır:

İnfrastrukturun modernləşdirilməsi: Nəqliyyat-logistika şəbəkəsinin təkmilləşdirilməsi, xüsusilə Zəngəzur dəhlizinin açılmasının regional ticarət dövriyyəsinə təsir potensialı.

Yaşıl Enerji Keçidi: Naxçıvanın "yaşıl enerji zonası" elan edilməsi çərçivəsində alternativ və bərpa olunan enerji mənbələrindən (günəş və su elektrik stansiyaları) istifadənin artırılması.

İnvestisiya mühitinin yaxşılaşdırılması: Sahibkarlar üçün güzəştli mexanizmlərin tətbiqi və yerli məhsulların xarici bazarlara çıxarılması imkanlarının genişləndirilməsi.

Bu tədbirlərin həyata keçirilməsi Naxçıvanın təkcə regional deyil, həm də transsərhəd iqtisadi əlaqələrdə mövqeyini gücləndirəcəkdir.

4. NƏTİCƏ VƏ TƏKLİFLƏR

Aparılan nəzəri-metodoloji təhlil göstərir ki, Naxçıvan Muxtar Respublikasının regional iqtisadi inteqrasiya proseslərinə qoşulması və dayanıqlı inkişaf səviyyəsinin yüksəldilməsi kompleks və sistemli yanaşma tələb edir. Blokada şəraitinin yaratdığı obyektiv çətinliklərə baxmayaraq, bölgənin daxili iqtisadi potensialı, bərpa olunan enerji imkanları və dövlət tərəfindən həyata keçirilən strateji tədbirlər uzunmüddətli inkişaf üçün etibarlı zəmin yaradır.

This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license

DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.23996350

Məqalənin nəticəsi olaraq Naxçıvan MR-də regional inkişaf meyillərini daha da gücləndirmək üçün aşağıdakı praktiki təkliflər irəli sürülür:

Logistik İnteqrasiyanın Sürətləndirilməsi: Zəngəzur dəhlizinin açılması istiqamətində görülən işlərin regionun ümumi ticarət dövriyyəsinə və nəqliyyat qovşağı kimi roluna təsirləri mütəmadi olaraq qiymətləndirilməli, nəqliyyat-logistika infrastrukturu qlobal standartlara uyğunlaşdırılmalıdır.

Yaşıl İqtisadiyyatın Genişləndirilməsi: Naxçıvanın "yaşıl enerji zonası" elan olunması çərçivəsində alternativ enerji mənbələrindən istifadə payının artırılması, enerji səmərəliliyinin təmin edilməsi və ekoloji təmiz texnologiyaların tətbiqi stimullaşdırılmalıdır.

İnstitusional Mexanizmlərin Təkmilləşdirilməsi: Sahibkarlıq mühitinin daha da liberallaşdırılması, investisiya cəlbediciliyinin artırılması və Dövlət Proqramında nəzərdə tutulan tədbirlərin vaxtında və səmərəli icrası diqqət mərkəzində saxlanılmalıdır.

Bu tədbirlərin reallaşdırılması Naxçıvan Muxtar Respublikasının sosial-iqtisadi inkişaf dinamikasını sürətləndirəcək, regional bərabərsizlikləri aradan qaldıracaq və ölkənin ümumi iqtisadi sisteminə tam inteqrasiyasını təmin edəcəkdir.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

AMEA İqtisadiyyat İnstitutu. (2022). Regionların bərabər və dayanıqlı inkişafının nəzəri-metodoloji aspektləri və iqtisadi potensialın qiymətləndirilməsi. AMEA İqtisadiyyat İnstitutunun elmi nəşrləri. http://economics.com.az

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi. (2023). Azərbaycanın Regionları: Naxçıvan Muxtar Respublikası üzrə statistik göstəricilər. Rəsmi Statistika Bülleteni. Baku. https://www.stat.gov.az

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti. (2021). "Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər"in təsdiq edilməsi haqqında Fərman № 2469. e-Qanun Hüquqi Aktların Dövlət Reyestri. https://e-qanun.az/framework/46856

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti. (2023). "Naxçıvan Muxtar Respublikasının sosial-iqtisadi inkişafına dair 2023–2027-ci illər üçün Dövlət Proqramı"nın təsdiq edilməsi haqqında Sərəncam № 3910. e-Qanun Hüquqi Aktların Dövlət Reyestri. https://e-qanun.az/framework/54322

Krugman, P. (1995). Development, Geography, and Economic Theory. MIT Press. Cambridge, MA. https://mitpress.mit.edu/9780262611350/development-geography-and-economic-theory/

United Nations. (2015). Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. UN Sustainable Development Goals Knowledge Platform. https://sdgs.un.org/goals

This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license

Horizon Multidisciplinary Scientific Journal 2026, Volume 1 (8): page 26-30
DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.23996350

ABSTRACT

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS OF REGIONAL ECONOMIC INTEGRATION AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN THE NAKHCHIVAN AUTONOMOUS REPUBLIC

Kamal Naghili

In the modern era, ensuring the balanced and sustainable development of regions is one of the key factors enhancing the competitiveness of the national economy. For the Nakhchivan Autonomous Republic, which stands out for its geographical location, exclave status, and special economic potential, the application of regional integration and sustainable development models is of great importance. Within the framework of regional economic theories, the article methodologically analyzes Nakhchivan's current socio-economic indicators, macroeconomic dynamics, and strategic development drivers. During the research, the elimination of regional disparities, the promotion of the green economy, the integration of transport and logistics corridors into the regional economy, and the strategic goals of the "State Program for 2023–2027" are scientifically evaluated. Analysis shows that the efficient use of internal resources, the improvement of the investment climate, and the realization of renewable energy potential are among the main pillars ensuring the long-term development of the Autonomous Republic. At the conclusion of the study, well-founded theoretical and practical proposals and recommendations are put forward to accelerate Nakhchivan's economic integration and mitigate the impacts of adverse factors.

Keywords: *Nakhchivan AR, regional integration, sustainable development, transport and logistics, macroeconomic analysis*

This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license